

E 2 - UYUK-ARJAN (Tuva) YAZITI

*Osman Fikri SERTKAYA**

ÖZET

Yenisey nehri kıyıları boyunca bulunan Yenisey yazıtlarının metinleri, genel olarak Eski Türk filolojisi, özel olarak da Eski Türk diyalektolojisi bakımından önemlidir. Bu yazıya konu olan mezar yazıtı Uyuk-Arjan (E 2), J. R. Aspelin tarafından 1888’de Uyuk nehri yatağı yakınlarında bulunmuş ve daha önce Radloff, Orkun, Malov, Batmanov, Amonjolov ve Kormuşin tarafından yayımlanmıştır. Bu makale, yazıt metninin yeniden okuma ve anlamlandırma denemesidir. Daha önceki okuma ve anlamlandırmalar da değerlendirilerek, alan araştırmacılarının dikkatlerine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Runik harfli Türk yazıtları, Yenisey yazıtları, Uyuk-Arjan Yazıtı (E 2).

INSCRIPTION OF UYUK-ARJAN (E 2)

ABSTRACT

Texts of the tombstone texts, known as Yenisei (Enisei) inscriptions, which were found near the Yenisei river banks, are important in terms of Turkic philology and dialectology. The inscription Uyuk-Arjan (E-2), which was found in 1888 by J. R. Aspelin near the Uyuk riverbed, was published by Radloff, Orkun, Malov, Batmanov, Amonjolov and Kormushin previously. This paper is an attempt for the re-reading and re-interpretation of this tombstone text. To this paper resources in the field are given a resource.

Keywords: Turkic Runic inscriptions, Yenisei inscriptions, Uyuk-Arjan Inscription (E-2).

E 2 - UYUK-ARJAN (Tuva)

N. M. Mart’yanov’dan alınan bilgilere göre 1888’de J. R. Aspelin tarafından Uyuk nehri yatağının sol kıyısından takriben 2 km uzaktaki “Arjan adlı küçük kurganın” 1 km kadar yakınında olan Kökton bölgesinde bulunmuştur. 1906’da ikinci kez J. G. Granö tarafından incelenerek tasvir edilmiştir. N. M. Adri’yanov 1916’da yazıtı salla Minusinsk Müzesi’ne getirmiştir. Müzedeki envanter numarası 21’dir.

Gömülü bölümü dışında 215 x 41 santimetrelilik yazıt pembemsi gri renkte granitten kare kesitte bir geyikli taşın sağ geniş yüzü üzerine yatay olarak sağdan sola doğru yazılan 5 satırdan oluşmaktadır. Ancak 4. satırın son iki runası dar yüzeye geçmiştir.

Taşın yüzeyleri işlenmiş ve kenarları hafifçe perdahlanmıştır. Yazıt eski tasvirlerle örtülü taşa daha ince bir aletle kazılmıştır. Dört yüzeyden her biri hafifçe derinleştirilmiş ve dikili taşın kenarlarıyla uyuşan bordürle çevrelenmiştir. Yazıtın hemen üzerinde de daha eski döneme ait geyik tasvirleri yer almaktadır. Satırlar düzgün değildir; işaretler ise ufak, fakat yeterince sarıhtır. Çizgilerin oyukları derin değildir ve zemin renginden biraz daha açık renktedir. Yazıtın altında ise ucu kancalı kuş ayağı şeklinde bir damga tasviri bulunmaktadır.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Yazı özellikleri:

Œ runası *kapalı e (e)* olarak kullanılmıştır.

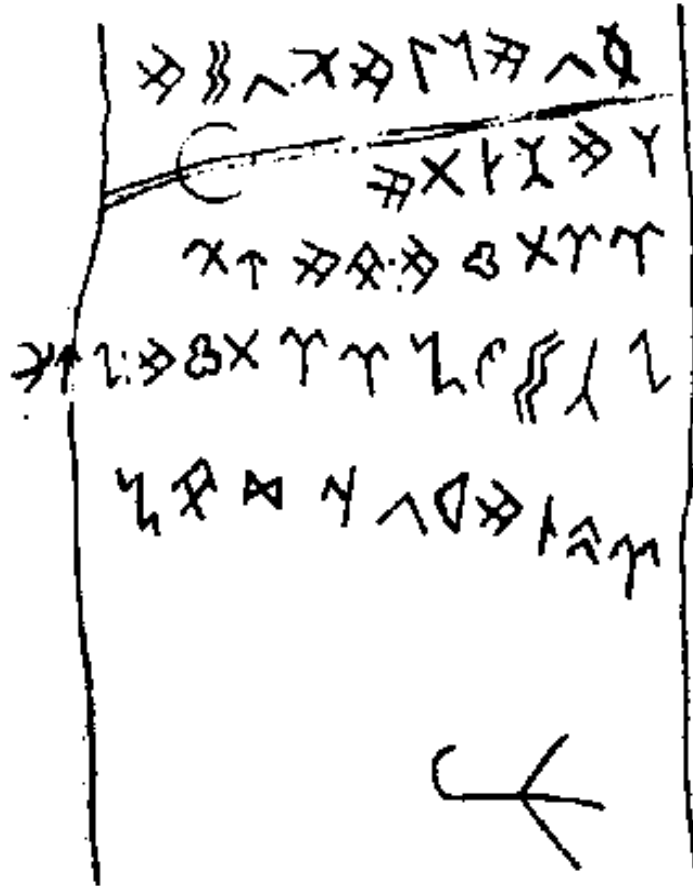
⊗ runası *m* olarak kullanılmıştır.

^ runası *kalın ve ince ş* olarak kullanılmıştır.

□ d^1 runası ters olarak yazılmıştır.

χ ligatürü *ge* karşılığında kullanılmıştır.

⊗ ligatürü *(a)rt* karşılığında kullanılmıştır.

METİN**TRANSLİTERASYON ve TRANSKRİPSİYON**

1. EŞ²M R¹YMZŞ¹D¹M
eş(i)m (u)rım (a)z(i)şd(i)m
2. L²MG' ND²M
(i)l(i)mg(e) ind(i)m

Turkish Studies

3. R² R²D²MM: B²M: WQZ
(e)r (e)rd(e)m(i)m (e)b(i)m (o)kuz
4. 'Ç D¹G²N²: R² R²D²MM: 'QZ:
aç (a)d(i)g(i)n (e)r (e)rd(e)m(i)m akuz
5. R² T¹YM: Y¹Ş¹ QR¹T² B²N²
(e)r (a)t(i)m (a)k(i)ş k(a)rt b(e)n

ÇEVİRİ

1. Karım(dan ve) oğlum(dan) (karşılıklı olarak) ayrıldım.
2. Ülkeme geldim.
3. Erlik faziletim(den), evim(den) (ayrıldım) yazık.
4. Aç ayı (kabilesi) ile, erlik faziletim(den) (ayrıldım) yazık.
5. Erlik adım Akış. Kart'ım.

AÇIKLAMALAR

İlk nâşir Radloff ile onu takip eden Orkun ve Malov'un transkripsiyonları artık eskimiş ve klâsik olmuş yayınlardır. Batmanov ise Malov'un takipçisidir. Dolayısıyla burada A. S. Amancolov (2003) ile İ. V. Kormuşin (1997 ve 2008) yayınlarındaki farklı okuma ve anlamlandırmalar üzerinde duracağım.

1/1 eş(i)m ✨^ ħ < eşi-m. eşi ~ işi “hanım” (EDPT, 256a-b işi “lady”).

ASA da İVK de ilk kelimenin kökünü eş olarak alıyorlar. İVK “eş” kelimesi ‘zevce’ karşılığında runik metinlerde karşımıza ilk kez çıkıyor [V znaçenii ‘jena’ slovo eş otkrıvayetsya v runičeskih tekstah v pervıye]” diyor.¹

Ben ise kelimenin kökünü işi olarak alıyorum. işi kelimesi aşağıda Köl Tigin ve Bilge Kağan yazıtlarından verilen örneklerden de görüleceği gibi runik metinlerden bilinen bir kelimedir.² Göktürk yazıtlarında eşi ~ işi şeklinde her iki imlâ ile geçer. Kelime Arap harfli metinlerde, meselâ *Kutadgu Bilig*'de, işi şekli ile geçer.

eşi ~ işi kelimesi, kelime anlamı ile, *kuñçuy* kelimesiyle eş değerlidir ve Yenisey yazıtlarındaki *kuñçuyum* (< *kuñçuy-u-m*) ile *eşim* (< *eşi-m*) kelimeleri aynı anlamda kullanılan iki kelimedir. *kuñçuy* ile eşi ~ işi kelimeleri “hanım, karı, zevce” anlamına gelir.

1/2 (u)rım ✨^ ħ < urı-m. (EDPT, 197a-b 1 urı “male, child, son”).

Göktürk metinlerinde sıfat olarak *urı oğul* “erkek veled, erkek çocuk” anlamında kullanılmıştır. Zıddı ise *kız oğul* “dişi veled, dişi çocuk” şeklindedir.

beglik urı oğlug kul boldı / işilik kız oğlug küg boldı (KT D 24)

beglik urı oğlın kul boldı / işilik kız oğlın küg boldı (KT D 7)

¹ DTS 184b eş drug, priyatel, ...; EDPT 253b-254a é:ş.

² DTS 214b işi jensına, jena znatnogo litza, dama; EDPT 256a-b işi:

Turkish Studies

beglik urı oğlın kıl kıltı / işilik kız oğlın küg kıltı (BK D 7)

“Beg olmaya lâyük erkek çocuğun hizmetkâr oldu,

Hanım olmaya lâyük kız çocuğun cariye oldu”.³

Ancak *urı oğul* ibaresindeki *oğul* kelimesinin düşmesi ile oluşan düşümlü (*elliptic ~ elliptisch*) şekil *urı* sıfatı düşen *oğul* kelimesinin yerine kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzden *urı* kelimesi diğer metinlerde geçen *oğul* kelimesi ile eş değerlidir.

Diğer bazı Yenisey yazıtlarında görülen *kuyda künçuyum özde oğulum* ibaresindeki *künçuyum* ve *oğulum* kelimeleri E-2 metninde *eşim urım* şeklinde geçmektedir. Dolayısıyla E-2’nin ilk satırındaki *eşim urım* ibaresini <*kuyda*> *eşim* <*özde*> *urım* şeklinde anlayabiliriz.

1/3 (a)z(i)şd(i)m 𐰽𐰺𐰍 < *az-t-ş-dı-m*. “(karşılıklı olarak) ayrılmak”. (EDPT’de yok.)

ASA *azış-* fiilinin kökünü *az-* “yolunu kaybetmek” fiili olarak, İVK ise *azı-* “duymaz, görmez, hissetmez olmak [perestavat’ slışat’ videt’, oşuşat’]” fiili olarak alıyor.⁴

Ben de *azış-* fiilinin kökünü *az-* olarak alıyorum, ancak fiili ASA gibi “yolunu kaybetmek” şeklinde değil, “ayrılmak, uzaklaşmak” olarak anlamlandırıyorum. Çünkü *az-* fiili Ongin yazıtında *teğri: bilge: kaganta: adırılmalım azmalım* cümlesinde *adırılmak azmak* şeklinde ikileme olarak aynı anlamda geçiyor. *az-* fiilinin Göktürk metinlerinde “ayrılmak, uzaklaşmak” anlamlarında kullanılmasına başka örnek olarak *kök tegride kün ay azdım* “mavi gökyüzünden, güneş(ten ve) ay(dan) ayrıldım = uzaklaştım” cümlesini zikredebiliriz.

az- fiilinin müşareket şekli *azışmak* “(karşılıklı olarak) ayrılmak, uzaklaşmak,” ise Yenisey yazıtlarında ilk kez geçiyor.

Sonuç olarak *eş(i)m (u)rım (a)z(i)şd(i)m* cümlesi diğer bazı Yenisey yazıtlarında görülen *kuyda künçuyum özde oğulum adırıldım* cümlesi ile paralel anlamlıdır.

eş(i)m (u)rım (a)z(i)şd(i)m “karım(dan), oğlum(dan) (karşılıklı olarak) ayrıldım”.⁵

2/1 (i)l(i)mge 𐰽𐰺𐰍 < *il-i-m-ge*. (EDPT, 121b-122b **el ~ el ~ il** “realm; country, province; people, community”).

(i)l ~ (e)l Eski Türkçede genellikle “ülke, bölge; devlet, krallık; halk, topluluk” gibi anlamları olan bir kelimedir. Metinde ise “ülke” anlamında kullanılmıştır. (i)l(i)m “ülkem”. -ge 𐰽 ise ince sıralı kelimelerde görülen datif ekidir.⁶ (i)l(i)mge “ülkeme). İVK bu runayı ç 𐰽 olarak okuyor ve ç(e)ng- şeklindeki bir fiilin ilk ünsüzü sayıyor. Ancak böyle bir fiil Türkçenin tarihi ve çağdaş lehçelerinde bu güne kadar geçmemiştir. Ayrıca İVK ç(e)ng- okuduğu fiili de anlamlandıramıyor.

2/2 (i)nd(i)m 𐰽𐰺𐰍 < *in-dı-m* (EDPT 168b **en-** “to descend, come down”).

³ Ali Fehmi Karamanlıoğlu, “silik sözü üzerine”, *Reşid Rahmeti Arat İçin*, Ankara, 1966, s. 320-322.

⁴ DTS 72b **azı- II**; EDPT 281a **azı:-**.

⁵ 1950’li yıllarda Jean Paul Roux tarafından yapılan **eşim öğim ağışdım** “Me femme! Ma mère! Je vous ai rejointes par evocation! [Karım! Annem! Ruhlar aracılığı ile sizlere kavuştum]” şeklindeki aykırı okuma ve çeviri için bk. Jean Paul Roux, “Tegri. Essai sur le ciel = dieu des peuples altaïques, III”, *Revue de l’histoire des Religions*, 150, s. 52.

⁶ Osman Nedim Tuna, “Eski Doğu Türk Yazısında Kullanılan Ligatürler ve Bunlarla İlgili Bazı Meseleler Hakkında”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1990*, Ankara, 1994, s. 207-222.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

Fin atlasında doğru olarak teşhis edilen ilk runa olan **n²** □ imlâsındaki deformasyon yüzünden Radloff'tan beri **ç** olarak okunmuştur. Hâlbuki aynı harf 4. ve 5. satırlarda da geçmektedir.

(i)l(i)mge (i)nd(i)m “ülkeme geldim”.⁷

3/1 **(e)r** ↑ “erlik, kahramanlık”

Kelimenin yapısı için bk. *körk* “güzellik” fakat *körklüg* “güzel”.

3/2 **(e)rd(e)m(i)m** ***ᠶᠢᠨ** < **(e)r-d(e)m-i-m** “faziletim”.

3/3 **(e)b(i)m** ***ᠪᠢᠮ** < **eb-i-m**. (EDPT, 3b-4a **eb** ‘house’).

Kelime Türkçede *eb* > *ev* ~ *öy* ~ *üy* gibi şekillerde kullanılmıştır.

3-4 **(o)kuz** □ ↑ ~ **ak(u)z** □ ↑ “heyhat, yazık”.

Yenisey metinlerinde E-2 (Uyuk-Arjan), 3. satır □ ↑ : *(o)kuz*; 4. satır □ ↑ : *akuz*; E-41 (Kemçik-Cırgak), 3. satır □ ↑ : *(o)kuz*; E-33 (Uybat-4), 2. satır **ᠬᠢᠵᠢ** : *ok²uz* gibi karışık ve değişik imlâlarla geçen bir kelimedir.

İVK (1997, 260) bu konuda şu açıklama notunu yazmıştır:

3/8-9: □ ↑ : *(u)k(u)z* ve **411-13**: □ ↑ : *ak(u)z*. Kırgızcada geçen *okus* “tesadüf, kaza, ani ölüm” kelimesinin [Yudahin, 564-565] bu kelimelerin bir benzeri olduğunu, dolayısıyla *akuz* kelimesini “ah, belâ” olarak anlamlandırmayı teklif ediyorum. Söz konusu kelimenin bu anlama geldiğini E-41 yazıtının 3. satırında karşılaştığımız **ᠶᠢᠨ ᠬᠢᠵᠢ** : *(e)s(i)z(i)m (u)k(u)z* “yazık bana, ah, bela!” örnek [krş. MEPT, 73-74] de desteklemektedir. Eğer E-2 yazıtının 4. satırındaki 11. işaret (**ᠶ** : A) bir önceki kelimeye değil de, gerçekten *aquz* kelimesine ait ise, o zaman bu kelime, yani *aquz* Kırgızcadaki *okus*'un kendisinden türediği Yenisey şeklidir, zira Altaycada olduğu gibi Kırgızcaya da karışık ünlülü kelimelerdeki yuvarlak ünlülerin tesiri ile düz ünlülerin yuvarlaklaşması hadisesi özgüdür. Kelimenin (*aquz* > *oqus*) değişmesi durumunda **aquz*'un Türkçe kökenli bir kelime olmadığı anlamı çıkmaktadır. **Oquz* kelimesi ise Türkçe'deki *okı~oku-* “bağırarak, yüksek sesle cevap vermek” kelimesine bağlanabilir ki, bu durumda E. V. Sevortyan'ın öne sürdüğü **oq* “bağırta” [ESTY a I, 440-441] proto-kökünün varlığı kabul görür. Üzerinde durduğumuz kelimenin E-33 yazıtında da geçtiği pek muhtemeldir; imlâsı **ᠬᠢᠵᠢ** : **WK²WZ** olan bu kelimeyi Radloff özel ad olarak değerlendirmiştir [AIM, 342] (keza Kızılasov [1994, 183]. Malov ve Orkun ise bu kelimeyi tercüme etmeyi denememişlerdir [MEPT, 64-65; ETY, 557].

Kelimenin yabancı kökenli olabileceğini söyleyen İVK metinde geçen şekli *okuz* okuyarak “acı” şeklinde anlamlandırmıştır.

TT ise İVK'nden iki yıl sonra (1999) “Önceki araştırmacıların okuyup yorumlayamadıkları bu sözcük bence “Ne talihsizlik!” anlamına bir ünlemdir ve Kırgızca *okus* sözcüğü ile bir ve aynıdır” açıklamasını yapmakta, İVK'in yukarıda verilen açıklamasından habersiz görünmektedir. TT ayrıca bu kelimenin K. K. Yudahin'in *Kırgız Sözlüğü*'nde “şans, talih” anlamında geçen *okus* kelimesiyle benzerlik gösterdiğini de söylemektedir. Ancak *Kırgız Sözlüğü*'ndeki *okus* maddesinde TT'in dediği “şans, talih” ve “talihsizlik” anlamları ile örnekleri yoktur. TT'in bu teklifi yakıştırmadır.

okus 1. tesadüf, tesadüfi olma; ihtiyatsızlık, tedbirsizlik;

⁷ Jean Paul Roux tarafından yapılan **elim ändim** “Mes gens! Je suis descendu parmi vous [İnsanlarım benim. (Göklerden) aranızda indim]” şeklindeki aykırı okuma ve çeviri için bk. Jean Paul Roux, “Tegri. Essai sur le ciel = dieu des peuples altaïques, III”, *Revue de l'histoire des Religions*, 150, s. 52.

okusunan öltürüp ketti ‘ihtiyatsızlıktan öldürdü’, *okus kılıp sala cazdadım* ‘az kaldı bir aptallık yapacaktım, az kaldı işi bozacaktım’; *sen bir okus kılğanı oturasıg* ‘dikkat et, bir pot kırmaya hazırlanıyorsun’; *okus bolğon ekenmin* ‘hata yapmışım, ihtiyatsız hareket etmişim’; *kabırgam okus bolup kalğan* ‘kaburgam sakatlanmış’; *uy okusunan töşöt, kölük arzanınan tüşöt* ‘İnek kazaen düşer, yürük at (da) ucuz olduğundan (düşer)’;

okus 2. kaza, ansızın/ani ölmek;

ak barañ ogu sayılıp, enesi okus boluptur ‘Tüfek kurşunu isabet edip annesi kazaen öldü’; *emne boldı, kempirim, saga? Boldı bu okus calgız bala?* ‘Ne senin ile benim nenem / ölmedi mi senin bir tane oğlun?; *at kelişpese, oodarıştan köp okus bolot* ‘ne zaman at bir işe yaramazsa, (o zaman) istenmeyen kazalar çok olur’⁸

Bence *okuz* kelimesi E-41’de kendisinden önce gelen *esiz* kelimesi ile sinonim olup aynı anlamdadır. Ben ibareyi *okuz* = *esiz* şeklinde düşünüp “yazık, heyhat” şeklinde anlamlandırmayı öneriyorum.

(e)r (e)rd(e)m(i)m (e)b(i)m (o)kuz “erlik faziletim(den), evim(den) <ayrıldım> yazık.

4/1 **aç** **𐰇𐰏** < aç (EDPT, 17a **a:ç** “hunger”).

4/2 **(a)d(i)g(i)n 𐰇𐰏𐰢** < (a)d(i)g-i-n “ayı ile”. (EDPT, 45b-46a **adıg** “bear”).

“Ayı” kelimesi Eski Türkçe metinlerde genellikle *adıg* şeklinde, kalın sıralı olarak geçmektedir. Sadece Yabogan (Altay-80) yazıtının ilk satırında kelimenin D¹G² imlâsı ile, (a)d(i)g şeklinde, ince g ile yazılan örneği görülür. Bu yüzden (a)d(i)g(i)n kelimesini “ayı ile”, *aç* (a)d(i)g(i)n ibaresini de “aç ayı ile” şeklinde anlamlandırmak mümkündür.

Ben *aç* (a)d(i)g ibaresinin bir etnonim, bir kabile adı olduğu kanaatindeyim. Daha önce E-41’de *yetiböri*, *bars*, *kökmek* şeklinde geçen kabile isimlerini biliyoruz. Ayrıca Köl Tigin ile Bilge Kağan yazıtlarında geçen *üç korıkan* “üç kuzu” etnonimine de aşinayız. Daha sonraki devrelerde de *ertana*, *akkoyunlu*, *karakoyunlu* gibi hayvan adları ile anılan etnonimleri biliyoruz. Dolayısıyla *aç* (a)d(i)g(i)n ibaresini “Aç ayı (kabile) ile” şeklinde anlamak mümkün görünüyor.

4/3 **(e)r 𐰇** “erlik, kahramanlık”

Kelimenin yapısı için bk. *körk* “güzellik” fakat *körklüg* “güzel”.

4/4 **(e)rd(e)m(i)m 𐰇𐰏𐰢** < (e)r-d(e)m-i-m “faziletim”.

4-5 **ak(u)z 𐰇𐰏** “heyhat, yazık”.

aç (a)d(i)g(i)n (e)r (e)rd(e)m(i)m ak(u)z! “Aç ayı (kabile) ile erlik faziletim(den ayrıldım) yazık!

5/1 **(e)r 𐰇** “erlik, kahramanlık”

Kelimenin yapısı için bk. *körk* “güzellik” fakat *körklüg* “güzel”.

5/2 **(a)t(i)m 𐰇𐰏** < at-ı-m. (EDPT, 32b-33a **a:t** “name”). “adım, ismim”.

⁸ K. K. Yudahin, *Kırgız Sözlüğü*, Türkçeye Çeviren: Abdullah [Battal] Taymas, Cilt: II (K-Z),

İstanbul, 1945, s. 589a. Bu çeviri eserin 1940’ta Moskova’da yayımlanan ilk baskısının çevirisidir. Eserin sonraki baskılarında **okus** maddesine yeni örnekler eklenmiştir. Bk. K. K. Yudahin, *Kırgızsko-Russkiy slavar / Kırgızça-Orusça Sözdük*, Moskova, 1965, s. 564b-565a; K. K. Yudahin, *Kırgızsko-Russkiy slavar / Kırgızça-Orusça Sözdük*, Cilt 2, L-Ya, Moskova, 1985, s. 65b-66a. Ben bu ilâveleri de çevirdim.

5/3 **(a)k(i)ş** **Λ** Kelime daha önce **Λ** y(a)ş şeklinde okunmuştu. İVK ilk runayı **Λ** olarak teşhis etti. Buna göre **Λ** runaları *k(i)ş* şeklinde transkripsiyonlanabilir. Ben kelimeyi kişi adı olarak *(a)k(i)ş* şeklinde okuyorum.

5/4 **k(a)rt b(e)n** **Μ** ligatürü çeşitli araştırmacılar tarafından *b(a)ş*, *l(i)k*, *(a)rt* gibi şekillerde okunmuştur.

Tonyukuk yazıtının birinci taşının 26. satırında (Kuzey 2) geçen **;** **᠕ᠬᠤᠰᠢᠰ** : **ᠮᠤᠨᠤᠮ** ibare T. Tekin tarafından *ı bar baş aşdımız* “ormanla kaplı doruğu aşık” şeklinde⁹, Sir Gerard Clauson tarafından ise EDPT 168a’da *ibarlık aşdımız* “we crossed the Barlık (mountain?)” şeklinde okunup anlamlandırılmıştı. O. N. Tuna ise ligatür için A. S. Amancolov’un *rt* çözümünü benimsemiş ve ligatürü **r¹ ᠕ + t² ᠬ** olarak *(a)rt* “dağ geçidi, bel” şeklinde açıklamıştı. Bu açıklamaya göre Tonyukuk yazıtındaki ibare *ib(a)r (a)rt (a)şd(i)m(i)z* “Ibar (dağ) geçidini aşık” şeklinde okunabilir.

Metinde geçen **Μ** runalarını çeşitli nâşirlerin görüşlerine uyarak *(a)kb(a)ş*, *(a)kl(i)k* ve *k(a)rt* şekillerinde okumak mümkündür. SEM buradaki kelimeyi *(a)k b(a)ş*, İVK *(a)klık* şekillerinde okumuştur. Ben ise *k(a)rt* transkripsiyonunu tercih ediyorum.

k(a)rt kelimesi başka yazıtlarda görülen *tigin ben* (E-15/1); *totok ben* (E-1/2); *inal öge ben* (E-49/2); *tirig ben* (E-51/1) gibi söyleyişlere dayanılarak bu ibarede bir unvan veya makam bildiren bir kelime olabilir.¹⁰ Ancak bu güne kadar böyle bir unvan veya makam tespit edilememiştir. Kelimenin ilk anlamı “yara [ulcer]” ikinci anlamı ise “yaşlı”dır.¹¹ Dolayısıyla *k(a)rt b(e)n* transkripsiyonunu “(ben) yaşlıyım” şeklinde de anlamlandırmak mümkündür.

(e)r (a)t(i)m (a)k(i)ş. k(a)rt b(e)n “Erlık adım (a)k(i)ş. (Ben) yaşlıyım”.

Metnin transkripsiyonu ve çevirisi:

1eş(i)m (u)rım (a)z(i)şd(i)m. **2**(i)l(i)mge (i)nd(i)m. **3**(e)r (e)rd(e)m(i)m (e)b(i)m (o)kuz!
4aç (a)d(i)g(i)n (e)r (e)rd(e)m(i)m akuz! **5**(e)r (a)t(i)m (a)k(i)ş. k(a)rt b(e)n

1Karım(dan), oğlum(dan) (karşılıklı olarak) ayrıldım. **2**Ülkeme geldim. **3**Erlık faziletim(den), evim(den) <ayrıldım> yazık! **4**Aç ayı (kabilesi) ile erlik faziletim(den ayrıldım) yazık! **5**Erlık adım (A)k(i)ş. (Ben) yaşlıyım.

SONUÇ

Benim metin çözümlememe göre Er adı *(A)k(i)ş* olan kişi ülkesinden ayrılarak *Aç (a)d(i)g* kabilesine gitmiş, orada evlenmiş, ancak taşta yazılmayan bir sebepten ötürü karısını ve oğlunu orada bırakıp evini terkederek ülkesine geri gelmiş, dolayısıyla orada kazandığı “Erlık adı”nı da orada bırakmıştır. Bunun için üzgün olan *(A)k(i)ş* ömrünün sonunda ülkesinde yalnız bir “yaşlı”dır.

KAYNAKÇA

1889 *Inscriptions de l'Énissime*. Récueilles et publiées par la Société Finlandaise d'Archeologie, Helsingfors, 1889, Tablo III tablo 329 (a,b).

1895 Wilhelm RADLOFF, *Die Altürkischen Inschriften der Mongolei, Dritte Lieferung*, St.-Petersburg, 1895, s. 305.

⁹ T. Tekin, *Tonyukuk Yazıtı*, Ankara, 1994, s. 12-13.

¹⁰ Osman Fikri Sertkaya, “Göktürk Yazıtlarında Isim ve Unvan Söyleme Geleneği”, *Göktürk Tarihinin Meseleleri*, Ankara, 1995, s. 216.

¹¹ EDPT 647b. **kart** (an ulcer; an old man)”.

- 1892 - V. V. RADLOV, *Atlas Drevnostey Mongolii*, Trudı Orhonskoy Ekspeditsii, SPb., 1892-1899.
- 1899 LXXV, figür 3.
- 1940 Hüseyin Namık ORKUN, “Uyug-Arhan”, *Eski Türk Yazıtları, III*, 1940, s. 35-36.
- 1945 A. N. BERNŞTAM, “İstoki kirgizskoy literaturı”, *Trudı Instituta Yazıka, Literaturı i İstorii Kirgizskoy Filiala AN SSSR*, Cilt I, s. 83-84.
- 1952 Sergey Efimoviç MALOV, “Pamyatnik S p. Uyuk-Arhan”, *Yeniseyskaya Pismennost Tyurkov*, M.-L. 1952, s. 13-16.
- 1956 Jean Paul ROUX, “Tegri. Essai sur le ciel = dieu des peuples altaïques, III”, *Revue de l’histoire des Religions*, 150, s. 52.
- 1957 Aleksandr D. GRAÇ, *Petroglifiya Tuvi*, I, -SMAE, 1957, cilt 17, s. 407.
- 1959 İgor Alekseyeviç BATMANOV, *Yazık Yeniseyskih Pamyatnikov Drevnetyurkskoy Pismennosti*, Frunze, 1959, s. 138-139.
- 1962 İgor Alekseyeviç BATMANOV - Z. B. Aragaçi - G. F. Babuşkin, *Sovremennaya i Drevnyaya Yeniseyka*, Frunze, 1962, s. 31.
- 1963 İgor Alekseyeviç BATMANOV-A. Ç. KUNAA, *Pamyatniki Drevnetyurkskoy Pismennosti Tuvi, II*, Kızıl, 1963, s. 11-12.
- 1974 Altay Sarsenulı AMANCOLOV, “Utoçnenniye Yeniseyskiye nadpisi”, *Kazak Tili men Edebiyeti*, V, 1974, s. 100-104.
- 1981 Altay Sarsenulı AMANCOLOV, *Tyurkskaya Runiçeskaya Grafika*, II, Alma-ata, 1981, s. 15-16.
- 1983 Dmitri Dmitriyeviç VASİLYEV, *Korpus tyurkskih runiçeskih pamyatnikov basseyna Yeniseya*, Leningrad, 1983, s. 14, 59, 83.
- 1997 İgor Valentinoviç KORMUŞİN, *Tyurkskiye Yeniseyskiye Epitafii: Tekste*, Moskova, 1997, s. 256-260.
- 2003 Altay Sarsenulı AMANCOLOV, “Utoçnenniye Yeniseyskiye runiçeskiye nadpisi”, *İstoriya i Teoriya Drevnetyurkskogo Pis’ma*, Almatı, 2003, s. 112.
- 2004 İgor Valentinoviç KORMUŞİN, *Drevniye Tyurkskiye Yazıki*, Abakan, 2004, s. 252-256.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011